

DOI: <https://doi.org/10.17721/2520-2626/2024.35.11>
УДК 130.2:[930.85(477)+811.161.2:159.922.4(=161.2)]

Людмила СОРОЧУК

кандидат філологічних наук, старший науковий співробітник
Науково-дослідного інституту українознавства
КНУ імені Тараса Шевченка, м. Київ

ORCID:0000-0003-0478-356X

Email: LVS1166@ukr.net

Дмитро ТОВМАШ

кандидат філософських наук, доцент,
доцент кафедри філософії гуманітарних наук
філософського факультету
Київський національний університет
імені Тараса Шевченка, м. Київ

ORCID: 0000-0002-4576-0703

Email: tovmash@knu.ua

УКРАЇНСЬКА КУЛЬТУРА ТА МОВА ЯК ФАКТОРИ НАЦІОНАЛЬНОЇ ІДЕНТИЧНОСТІ

Анотація. У статті порушується питання вагомості української культури і мови як засобу комунікації між людьми й передачі інформації, що є ознакою і особливістю національної ідентичності громадян України.

Звертається увага на те, що культура і мова є маркерами українськості, які забезпечують збереження і розвиток духовних цінностей та національних традицій, без яких марно сподіватися на успіхи в цивілізаційному процесі, оскільки завдяки цим складникам національної ідентичності формується повноцінне соціокультурне середовище української нації.

Підкреслюється роль української мови як державної мови та національної культури загалом, що разом становлять рушійну силу, згуртовуючи та об'єднуючи наших громадян у боротьбі за незалежність і територіальну цілісність України. Питання повноправного функціонування і застосування української мови як державної неодноразово було об'єктом політичних спекуляцій, адже відомо, що мова є не тільки основною ознакою ментальності людини, мірилом її культури та освіченості, але й важливим консолідуючим чинником суспільства, унікальним інструментом формування національної, світоглядної, культурної єдності українського суспільства. Українська культура і українська мова мають великий потенціал в утвердженні нашої держави у світовому співтоваристві, оскільки інформаційно-культурний простір посідає вагоме місце у стратегії розвитку держави.

У статті наголошується і на актуальності й важливості примноження національної культури, збереження етнокультурних надбань та культурної спадщини українців. Культура і мова не тільки служать як захист у протистоянні ворогові, але і є консолідуючими чинниками духовної та політичної єдності української нації, особливо в сучасних умовах гібридної війни та боротьби нашої держави проти російської збройної агресії. На основі теоретичного та частково зібраного практичного матеріалу, проаналізовано сучасне становище й функціонування української мови та напями розвитку культури України в умовах війни.

Ключові слова: самобутність і тотожність українців, маркери українськості, чинники консолідації української нації, соціокультурне середовище, етнокультура, комунікація, культурна спадщина.

Liudmyla SOROCHUK

Ph.D. in Philology,

Senior Research Associate of the Research Institute of Ukrainian Studies,
Taras Shevchenko National University of Kyiv

Dmytro TOVMASH

Ph.D. in Philosophy, Associate Professor,

Associate Professor of the Department

of Philosophy of Humanities,

Faculty of Philosophy

Taras Shevchenko National University of Kyiv

UKRAINIAN CULTURE AND LANGUAGE AS A FACTORS OF NATIONAL IDENTITY

Abstract. *The article raises the question of the importance of Ukrainian culture and language as a means of communication between people and information transfer, as well as a sign and feature of the national identity of Ukrainian citizens.*

Attention is drawn to the fact that culture and language are a marker of Ukrainianness, which ensures the preservation and development of spiritual values and national traditions, without which it is futile to hope for success in the civilization process, because thanks to these components of national identity, a full-fledged socio-cultural environment of the Ukrainian nation is formed.

The role of the Ukrainian language as a state language and national culture in general, which together constitute a driving force, rallying and uniting our citizens in the struggle for independence and territorial integrity of Ukraine, is emphasized. The issue of the full functioning and use of the Ukrainian language as the state language has been the object of political speculation many times, because it is known that language is not only the main feature of a person's mentality, a measure of his culture and education, but also an important consolidating factor of society, a unique tool for the formation of a national, worldview, cultural unity of Ukrainian society. Ukrainian culture and the Ukrainian language have great potential in establishing our state in the world community, as the informational and cultural space occupies an important place in the state's development strategy.

The article emphasizes the relevance and importance of the multiplication of national culture and the preservation of ethno-cultural heritage and cultural heritage of Ukrainians. Culture and language not only serve as protection against the enemy, but are also a consolidating factor of the spiritual and political unity of the Ukrainian nation, especially in the modern conditions of hybrid warfare and the struggle of our state against Russian armed aggression. On the basis of theoretical and partially collected practical materials, the current situation and functioning of the Ukrainian language and the directions of the development of Ukrainian culture in the conditions of the war are analyzed.

Keywords: *uniqueness and identity of Ukrainians, markers of Ukrainianness, factors of consolidation of the Ukrainian nation, socio-cultural environment, ethnoculture, communication, cultural heritage.*

Постановка проблеми. Національна ідентичність є однією зі складових колективної ідентичності, яка формується продовж життя людини. Вона може формуватися та змінюватися під впливом різних чинників: соціокультурних, економічних, політичних тощо. Найвагомішими показниками національної ідентичності є культура і мова. Досліджуючи ідентичність українства, особливості її формування і вияви через мистецтво, матеріальні й духовні блага в багатьох сферах буття, зумовлює вивчення соціокультурного життя, етнокультурних надбань українців як в давнину, так і в сучасний період. Варто згадати феноменальність виготовлення українського національного строю, вишивки, писанкарства тощо, а ще – неповторність і мелодійність української пісні, унікальність і символізм народних традицій та обрядів. Вагомим є те, що українці не тільки зберегли свою національну своєрідність, а й розвинули та примножили культурну спадщину, захистили й розвивають українську мову. І. Лисоконь, досліджуючи національну ідентичність в умовах глобалізаційних викликів сучасного часу, наголошує на тому, що всі глобалізаційні процеси у світі почалися в ХХ столітті. Хоча українці й запізналися з відродженням своєї держави,

але Українська держава лише почала свій незалежний шлях, формування самоідентичності українців і в подальшому цей шлях насамперед вимагає від нас збереження і зібрання нашої унікальної української культурної спадщини, яка і становить нашу ідентичності та самоусвідомлення як незалежної нації [10, с. 117–221]. Українська культура і українська мова мають великий потенціал у контексті загальнонаціонального культурного процесу й розвитку як окремої людини, так і нашої держави загалом, служать як захист і протидія ворожій пропаганді, а також, що дуже важливо, є консолідуючими чинниками духовної та політичної єдності української нації, особливо в сучасних умовах гібридної війни та боротьби нашої держави проти російської збройної агресії.

Аналіз наукових публікацій. Висвітленню активної ролі культурної складової у процесах загальноцивілізаційного поступу української держави, зокрема особливостям національної ідентичності українців та державотворенні в Україні, присвятили свої наукові розвідки феномену української культури Ю. Богуцький, В. Андрущенко, Ж. Безвершук, Л. Новохатько, С. Павлюк. Інформацію про сучасну авангардну Україну, яка має величезні культурні багатст-

ва через філософсько-культурологічне бачення описав М. Попович у науковій праці «Культура» (2015 р.); І. Дзюба у працях «Національна культура як чинник майбуття України» (2002 р.), «Чи усвідомлюємо національну культуру як цілісність? З криниці літ: тритомник» (2001 р.).

Окремі аспекти заявленої теми досліджували М. Жулинський, у роботі «Нація. Культура. Література: національно-культурні міфи та ідейно-естетичні пошуки української літератури» (2010р.), а також В. Купрійчук [8], І. Грабовська [1], Ю. Фігурний [15], Л. Сорочук [13]. Варто згадати монографію Г. Філіпчука «Національна ідентичність: культурно-освітній вимір» (2016 р.) та актуальне дослідження М. Степика, Т. Черненко «Українська ідентичність як визначальна засада протидії російській агресії» (2017 р.) [14]. Зауважимо, що сучасні наукові розвідки в царині української культури та української словесності беруть за основу фундаментальні дослідження М. Максимовича, М. Костомарова, О. Потебні, М. Драгоманова, П. Чубинського, М. Сумцова, І. Франка, Б. Грінченка, Д. Яворницького, В. Гнатюка, М. Грушевського, Філарета Колесси, І Огієнка, О. Дея. та ін. Зазначені дослідники у своїх роботах показують цілісну картину розвитку різних сфер української культури, її функціонування, а також роль в утвердженні національного буття українця.

Метою дослідження є з'ясувати й розкрити особливості формування національної ідентичності громадян України, де переваги належать українській культурі та мові як ідентифікаторам національної сутності.

Виклад основного матеріалу. Варто зазначити, що в умовах російської збройної агресії проти української державності актуальності набувають ідеологічні погляди щодо історії української культури та мови в контексті українського державотворення. Українська культура й українська мова є унікальним інструментом формування світоглядної й культурної єдності людей, показниками згуртування українського суспільства, виконуючи певне призначення – ідеологічна боротьба на інформаційному фронті. В. Дзюба, досліджуючи національну ідентичність як складову національної стійкості, зазначає: «Обґрунтуванням нашого спротиву є те, що ми зараз проживаємо на цій території і сучасна Україна увірвала в себе різні культурні, соціальні та інші традиції попередників, які власне роблять сьогодні Україну Україною. І у нас є право і обов'язок захищати такий національний спосіб існування» [2].

Для українців національна культура, особливо етнокультура, завжди відігравала вирішальну роль у збереженні мови, духовності, національної ідентичності й перспективи існування. Нині історія, як говорив І. Дзюба, дає Україні шанс самоздійснення, хоч і «надто складна комбінація сприятливих умов потрібна для його справдження», бо «глобальна ситуація вносила і вноситиме свої істотні, часом геть несподівані, корективи і в перспективи розвитку національних культур, і в їхні «діалоги», а тому необхідне «ре-

альне освоєння всієї повноти культурної спадщини, перетворення її в актуальний чинник самоусвідомлення суспільства...» [3, с. 49–50].

У сучасних умовах війни, коли Україна захищає свою територіальну цілісність і незалежність, дослідження збереження і примноження культурних надбань українців, захист державної української мови є особливо актуальним. Адже доведено, що етнокультура, як основа національної культури, державна мова української нації – показники етнічної й національної самобутності серед інших народів, а також є одним із чинників відродження і збереження національної пам'яті.

Зауважимо, що значну роль у наповненості національної пам'яті українців відіграють такі категорії: етнічна приналежність, ментальність, національні традиції, звичаї, культурні та світоглядні цінності буття. Народна традиційна культура становить і соціокультурний сегмент національної пам'яті, що допомагає консолідувати українських громадян. Українська нація модернізується, активно вибудовуючи культурний простір, незважаючи на пропаганду «русского мира», попри економічні негаразди й військовий конфлікт з РФ.

Нині, у складний час для України, попри фінансову кризу, міграційні процеси українських громадян, пов'язаних з війною, активну фазу збройного конфлікту з сусідньою країною-агресором, українська нація активізувалася й творить своє культурне поле, наповнюючи його різножанровою тематикою, переважно темою війни, що є символом незламності українського народу й сили українського духу. «Важливим є те, що на належному рівні має приділятися велика увага відновленню та примноженню традицій народної культури. Адже нові її форми, які виникають у сучасному соціокультурному просторі, перш за все народжуються під впливом традиційних жанрів унаслідок переосмислення цінностей, реакції на виклики сьогодення та задоволення культурних потреб людей», – зазначає Л. Сорочук [13, с. 169]. Прикладом є майданний і воєнний фольклор, пісенна творчість періоду війни, плакатне мистецтво тощо.

Розвиток української національної культури має великий потенціал в утвердженні України у світовому співтоваристві, оскільки інформаційно-культурний простір посідає вагомий місце у стратегії розвитку держави й допомагає знайти шляхи забезпечення національних інтересів. Важливим є і з'ясування сутності функціонування етнокультурної традиції в сучасному світі як культурного діалогу між людьми у соціумі, що допомагає виявленню причин виникнення конфліктних ситуацій та пошуку шляхів їх вирішення.

Відомо, що однією зі складових гуманітарної сфери нашої держави є етнокультура, а збереження і примноження етнокультурної традиції нині знаходить своє відображення під час реалізації різноматематичних культурних проєктів, проведення мистецьких дійств, виставок, етнофестивалів, державних та народних свят, де віддзеркалюються події і проблеми війни.

Отже, в такий спосіб задовольняються культурні потреби людей і разом із тим відбувається мотивація українців до боротьби за свою землю та здобуття перемоги над ворогом.

Зауважимо, що етнокультура як визначальна складова національної культури є універсальним засобом вираження ментальності українців і одним із чинників формування національної самосвідомості, духовного, морально-естетичного розвитку людини. Відомо, що традиція – стрижень родової та етнічної пам'яті. Як і багато століть тому, народні традиції та звичаї є одним із головних чинників відродження й збереження нації. Кожен із нас успадковує велику скарбницю народної культури, є продовжувачем її традицій і звичаїв. Важливі події в державі, в особистому житті, які глибоко торкнулися свідомості людини, дають імпульс для розвитку нових фольклорних жанрів, зокрема анекдотів, молодіжної субкультури, деяких жанрів дитячого фольклору. Тому долучення українських громадян до культурної комунікації допомагає запобігти суперечностей між людьми й дає можливість розробляти механізми боротьби з «насаджуванням» культурно-інформаційного контенту з боку країни-агресора. У цьому руслі будемо говорити про українське музично-пісенне мистецтво. Безперечно згадуємо українські гурти «Тартак», «Воплі Відоплясова», «Мандри», «Гайдамаки», «Очеретяний кіт». Оригінальне нашарування етнічних елементів пропонує гурт «ДахаБраха», «Фолькнери», «Мотанка», «Гуляйгород». Із гордістю згадуємо про переможців Євробачення – українських співачок Руслану з піснею *Wild Dances* (2004), Джамалу з піснею «1944» (2016) та групу *Kalush Jrcheestra* з піснею «*Stefania*» (2022). Всі вони вибороли перемогу у Міжнародному музичному конкурсі «Євробачення». Цікаво, що митці синтезували у своїй музиці мотиви народної музики, поєднуючи з сучасним стилем виконання музичних композицій. Додає краси й милозвучності українським пісням не тільки музика, а й мова.

Велике значення мають культурні заходи, етнофестивалі, які проводилися українськими митцями ще до пандемії ковіду і повномасштабного вторгнення російських окупантів на територію України.

Варто згадати проведення в Україні щорічних фестивалів «Країна Мрій» за підтримки Олега Скрипки, «АртПоле», «Шешор», «Рожаниця», «Мамаєва лінія», «Fest Мости», закарпатський фестиваль «Лемківська ватра», «Дзвони Лемківщини», «Козацькі звитяги», «Завтра – Різдво тощо». Позитивний і емоційний вплив та підтримку справляли такі фестивалі на українське суспільство. Ймовірно саме такі мистецькі дійства, музичні фестивалі, конкурси спонукали багатьох українців комунікувати українською державною мовою, вивчати історію України, цікавитися і споживати український культурний продукт та читати україномовну літературу.

Ще одним потужним маркером національної ідентичності українців є українська мова. Мова і комунікація як носії культури мають велике значення у життєдіяльності людини й відіграють важливу роль у

пізнанні світу. «Мовно-культурні чинники були одними з вагомих у нерозривному етнонаціональному державотворчому процесі», – зазначає Ю. Фігурний, досліджуючи мовні та культурні чинники [15, с. 100]. Доведено, що найважливішою функцією мови є спілкування, тобто процес обміну інформацією (комунікація). Комунікація робить мову універсальним інструментом для обміну інформацією, передачі знань іншим людям у просторі і часі. За допомогою мови ми пізнаємо навколишній світ, здобуємо знання, формуємо світогляд, вчимося планувати свою діяльність, робимо відповідні висновки, на основі яких набуваємо життєвих навичок та досвіду. Отже, мова є засобом пізнання. Людина завдяки мові комунікує, спілкується з іншими людьми, пізнає дійсність, вивчає й ознайомлюється з досягненнями науки, культурними цінностями та черпає інформацію з нагромадженого життєвого досвіду попередніх поколінь.

Відомо, що основною ознакою ментальності людини, мірилом її культури та освіченості є мова. Філософське осмислення феномена мови ґрунтується на визначенні мовлення як універсальної форми буття і свідомості людини. Тому одним із ключових питань у зазначеному аспекті є збереження, функціонування мови, що має вагому роль у виборюванні й подальшому розвитку нації в світовому співтоваристві. Мова є дієвим інструментом формування людської особистості, вона належить до унікальних явищ життя людини й суспільства. Мова також виконує різноманітні суспільні функції: комунікативну, естетичну, культуросоносну. Комунікативна функція полягає в тому, що мова є засобом спілкування, інформаційного зв'язку між людьми як у родинному колі, так і в суспільстві. Тому спілкування, комунікація – найважливіша функція мови. Філософи, мовознавці, лінгвісти, культурологи, досліджуючи роль мови (мовлення) у житті людини, стверджують, що мова є найпотужнішою енергією єднання (спілкування) між людьми, мірилом культури як окремої людини, так і цілого народу, нації. Багато вчених, досліджуючи мову, акцентують увагу на тому, що мова є маркером ідентичності. Як уже було зазначено вище, мова – багатомірне поняття, яке охоплює багато складових людського буття, цінності, що формують особистість. Мова також є носієм культури як окремої людини, так і народу чи цілої нації. Т. Ястремська дає оптимістичний прогноз майбутнього щодо української мови. «Неможливо змусити людину говорити певною мовою насильно, примусово, вона має це усвідомити, пережити, уповні збагнути свою національну ідентичність, крок за кроком вибудовуючи у своїй свідомості кордони ідентифікації себе як українця, як громадянина України. Майбутнє України – україномовна Україна [16, с. 161].

Людина, опанувавши і спілкуючись рідною мовою, шанує й збагачує традиції свого роду, пізнає культурні надбання, літературу, традиції та звичаї народу, що допомагає їй усвідомити й визначити свою ідентичність. Для кожної людини, її всебічного розвитку вагоме значення має рідна мова. Згадаймо

слова відомого українського письменника, поета Володимира Сосюри: «Без мови рідної, юначе, й народу нашого нема». Знати й примножувати рідну мову – обов'язок і необхідність кожної людини, а шанобливе ставлення до рідної мови є свідченням національної свідомості громадян та показником культурного рівня розвитку суспільства.

В Україні українська мова набула важливого значення у виробленні стратегії розвитку гуманітарної політики нашої держави після проголошення незалежності України в 1991 році і є одним із чинників консолідації українського суспільства. Статус української мови як державної та впровадження її в усі офіційні сфери життя організаційно оформлені в 10 статті Конституції України, де зазначається, що державною мовою в Україні є українська мова. Держава забезпечує всебічний розвиток і функціонування української мови в усіх сферах суспільного життя на всій території України. Впровадження Закону України «Про забезпечення функціонування української мови як державної» (ст. 27), який набув чинності 16.07.2022 р. у життєдіяльність суспільства, став дуже важливим чинником для поступального розвитку української мови та набуття статусу державної [6]. У цьому напрямі В. Іванишин, Я. Радевич-Винницький пропонують цікаве й актуальне дослідження «Мова і нація», зосередившись на проблематиці мови і держави. Зазначена праця в лаконічній формі широко висвітлює мовознавчу проблематику, пов'язану із суттю, роллю та функціонуванням мови в суспільстві, а також розкриває механізм денаціоналізації народу на мовному ґрунті [7]. Заслуговує на увагу робота О. Матвійчук, де дослідниця виокремлює проблематику української мови з акцентом на виборювання статусу української мови як державної. Зокрема, вона зазначає, що мовне питання, на жаль, стало передумовою російсько-української війни, оскільки в період повномасштабної війни відбувається не лише переосмислення внутрішніх цінностей, а й національних [11].

Аргументованим є висновок С. Єрмоленко про державотворчу функцію української мови у науковому дослідженні «Українська мова як концентр українознавства. Наука самопізнання народу». Авторка пише: «Мова – це історія і сучасність, це кожна людина і народ, це інструмент, який допомагає людині в її практичній щоденній діяльності, тобто виступає знаряддям спілкування, і водночас це засіб проникнення в глибини історичної пам'яті народу, це збереження духовних надбань нації для майбутнього [4, с. 24].

Багато уваги приділяє впровадженню української мови в соціогуманітарну складову України Інститут української мови НАН України під керівництвом професора П. Гриценка. У численних працях, доповідях та інтерв'ю вчений обстоює важливість функціонування української мови як державної, незважаючи на темпи і етапи, процес утвердження української мови з позиції україноцентризму є незворотним. Вагомою є думка і В. Лизанчука, який вивчає проблеми розвитку, функціонування і утвердження

української мови в усіх сферах України. Дослідник зазначає, що розмовляти українською – це політична безпека, зважаючи на сучасний стан війни і боротьбу українців за свою незалежність та територіальну цілісність [9]. Варто зауважити, що вирішуючи мовне питання на державному рівні вимальовується термін «національна мова» як «засобу самоідентифікації й вираження ментальності нації, як засобу формування і розвитку думки, здійснення пізнавальної діяльності, реалізації культури народу, чинника консолідації соціуму» [5, с. 32].

Мова виконує різні суспільні функції – комунікативну, естетичну, культурнооснову та інші. Найважливішою функцією мови у життєдіяльності людини є – спілкування. Комунікативна функція допомагає людям передати свої думки і емоції іншим, тобто комунікувати, говорити, ділитися інформацією і репрезентувати себе співрозмовнику. Пригадаймо вислів «Говори – і я тебе побачу». Мова не тільки засіб спілкування, але й пізнання світу й самого себе. Засвоюючи мову, ми пізнаємо навколишнє середовище, здобуваємо знання, формуємо свій світогляд. Важливо зазначити, що мова виконує мисленеву функцію. Сила мови надзвичайно потужна в буремний час війни, у всякому разі, щоб відрізнити «свого» від «чужого». Прикладом є українські кодові слова, так звані шиболети (таємні паролі) – паляниця, залізниця, полуниця, рушниця, водиця, які почали активно використовувати під час російського вторгнення в Україну 2022 року. Водночас російсько-українська війна загострила проблеми української ідентичності, зокрема проблеми їхньої політичної, етнічної, конфесійної й мовної приналежності.

За словами Л. Масенко «Російський збройний наступ на українські території загострив боротьбу і на мовному фронті, що потребувало фахового соціолінгвістичного аналізу» [11, с. 4.] Сучасні виклики і загрози глобалізованого світу, російсько-українська війна в ХХІ ст. продемонстрували, що Україна боронить не тільки свої території, а й свою незалежність, людські цінності, культуру, мову, українську ідентичність.

Отже, мова є засобом комунікації, формування думки, а оригінальність нашого мислення залежить від знання мови і здатності користуватися нею під час спілкуватися з іншими людьми. «Тому давайте будемо використовувати мову для того, щоб вона стала ще однією ціннісною річчю, що нас об'єднує» [12].

Висновки. Усе викладене вище дає підстави зробити певні висновки. Нині, як і багато століть тому, культура і мова є одними з головних чинників відродження й збереження нації. Кожен із нас успадковує велику скарбницю народної культури, є носієм української мови й продовжувачем пісенної творчості, традицій і звичаїв, сучасних культурних здобутків, а це все разом засвідчує національну ідентичність, культурне розмаїття та самобутність нації.

Отже, обґрунтовано необхідність збереження та примноження української культурної спадщини, яка знаходить нові форми побутування й функціонує в культурно-інформаційному просторі нашої держави

для задоволення естетичних і культурних потреб українських громадян й має великий потенціал культурного діалогу між людьми. Підкреслюється роль етнокультури українців як складової національної культури, яка має великий потенціал в утвердженні України у світовому культурному просторі, є одним із чинників деконфліктизації українського суспільства, особливо в сучасних умовах війни. Висвітлено роль української культури та української мови у формуванні національної ідентичності, що створюють повноцінне соціокультурне середовище, допомагають зорієнтувати молоде покоління у виборі життєвих цінностей та підвищують рівень патріотизму. Культура і мова є маркером ідентичності. На завершення відзначимо, що дуже слушною є думка М. Степико, Т. Черненко, про те, що українська ідентичність є визначальною засадою державотворення, яка здатна засвідчити нашу національну безперервність і відмінність, а отже, незворотно легітимізувати факт існування держави-нації [14, с. 179]. Таким чином, українська нація в умовах глобальних викликів і загроз сучасного часу, застосовуючи державну мову і впроваджуючи у соціокультурне середовище надбання української культури, утверджує національну ідентичність та консолідує громадян України.

1. Грабовська І.М. Пошуки шляхів та методів протистояння путінізму: українські реалії. Українознавчий альманах. Випуск 26. Київ: «Міленіум», 2020. С. 45–51.
2. Дзюбак В. Національна ідентичність як складова національної стійкості. URL: https://lb.ua/blog/volodymyr_dziobak/568987_natsionalna_identichnist_yak.html
3. Дзюба І. Національна культура як чинник майбуття України. Починаймо з поваги до себе: Статті. доповіді. Київ: Просвіта, 2002. С. 49–50.
4. Єрмоленко С.Я. Українська мова як концентр українознавства. Наука самопізнання народу. Київ: Веселка, 2002. С. 85–89.
5. Загальноєвропейські рекомендації з мовної освіти: вивчення, викладання, оцінювання/ Наук. ред. укр. видання-д. пед. н., проф. С.Ю. Ніколаєва. Київ, 2023. 273 с.
6. Закон України про забезпечення функціонування української мови як державної. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2704-19#Text>
7. Іванишин В., Радевич-Винницький Я. Мова і нація. Дрогобич: Відродження, 1994. 217 с.
8. Купрійчук В.М. Культурна спадщина як системоутворююча ознака національної ідентичності. Проблеми ідентичності культурної спадщини України в умовах російсько-української війни та у повоєнний період. Матеріали Міжнародної науково-практичної конференції. Україна. Київ. 25 травня 2023 року/ За загальною редакцією Стадника М.М. Київ: НДІУ, 2023. С. 177–182.
9. Лизанчук В. Українська мова – одухотворення нашого життєдайного середовища. Голос України. URL: <http://www.golos.com.ua/article/361045>
10. Лисоконь І.О. Національна ідентичність в умовах глобалізаційних викликів часу. Молодий вчений. 2016. № 6. С. 217–221. URL: <http://elibrary.kdpu.edu.ua/xmlui/handle/123456789/6396>
11. Масенко Л. Конфлікт мов та ідентичностей у пострадянській Україні. Київ, 2020. 176 с.
12. Матвійчук О. Мовні війни: як допомогти українській перемогти у наших громадах. URL: <https://blog.liga.net/user/olmatviichuk/article/44620>
13. Сорочук Л.В. Функціонування української етнокультурної традиції в умовах сучасних викликів і загроз. Українознавчий альманах. Випуск 29. Київ: «Міленіум», 2021. С. 164–170. URL: <https://ukralmanac.univ.kiev.ua/index.php/ua/article/view/439>
14. Степико М., Черненко Т. Українська ідентичність як визначальна засада протидії російській агресії. Стратегічні пріоритети. 2017. № 3. С. 179.
15. Фігурний Ю. Мовні та культурні чинники в українському етнонаціональному державотворчому процесі. Україна–Етнос: Збірник наукових праць з етнологічних та дотичних до них проблем українознавства/ НДІУ. Авт.: Фігурний Ю.С., Баран В.Д., Данилюк-Кульчицька О.П та ін. Київ, 2006. С. 97–107.
16. Ястремська Т. Наскільки важливий мовний фронт і чому російсько-українська війна є війною ідентичностей? За Ідентичність і Незалежність. Війна Росії проти України: історичні передумови, геополітичні паралелі. У двох книгах. Друге видання/ Відпов. ред. Валерій Смолій; упоряд.: Геннадій Боряк, Олексій Ясь. Київ: ТОВ «Видавництво “Кліо”», 2023. Книга 1. С. 159–163.

References

1. Hrabovs'ka I.M. (2020). *Poskhuky shliakhiv ta metodiv protistoiannia putinizmu: ukrains'ki realii* [Searching for ways and methods of opposition to Putinism: Ukrainian realities]. *Ukrainoznavchij al'manakh*. Vupusk 26. Kyiv: Milenium. Pp. 45–51. (in Ukrainian).
2. Dziobak V. (n.d.). *Natsional'na identychnist' yak skladova natsional'noi stiiikosti* [National identity as a component of national stability] URL: https://lb.ua/blog/volodymyr_dziobak/568987_natsionalna_identichnist_yak.html (in Ukrainian).
3. Dziuba I. (2002). *Natsional'na kul'tura yak chynnyk maibuttia Ukrainy. Pochnaiemo z povahy do sebe: Stati. dopovidi* [National culture as a factor of Ukraine's future. Let's start with the self-respect: Articles, reports]. Kyiv: Prosvita. Pp. 49–50. (in Ukrainian).
4. Yermolenko S.Ya. (2002). *Ukrains'ka mova yak kontsentr ukrainoznavstva. Nauka samopiznannia narodu* [The Ukrainian language as a focus of Ukrainian studies. The science of a nation's self-knowledge]. Kyiv: Veselka. Pp. 85–89. (in Ukrainian).

- [Common European Framework of Reference for Languages: Learning, Teaching, Assessment / Scientific editor of the Ukrainian edition: S.Yu. Nikolaieva]. (2023). Kyiv. 273 p. (in Ukrainian).
6. *Zakon Ukrainy pro zabezpechennia funktsionuvannia ukrains'koi movy yak derzhavnoi* [Law of Ukraine on ensuring the functioning of the Ukrainian language as the state language]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2704-19#Text> (in Ukrainian).
 7. Ivanyshyn V., Radevych-Vynnyts'kyi Ya. (1994). *Mova i natsiia* [Language and nation]. Drohobych: Vidrodzhennia. 217 p. (in Ukrainian).
 8. Kupriichuk V.M. (2023). *Kul'turna spadshchyna yak systemoutvoriuucha oznaka natsional'noi identychnosti. Problemy identychnosti kul'turnoi spadshchyny Ukrainy v umovakh rosiis'ko-ukrains'koi viiny ta u povoiennyi period. Materialy Mizhnarodnoi naukovo-praktychnoi konferentsii. Ukraina. Kyiv. 25 travnia 2023 roku / Za zahal'noiu redaktsiieiu Stadnyka M.M.* [Cultural heritage as a system-forming feature of national identity. Identity problems of the cultural heritage of Ukraine in the conditions of the Russian-Ukrainian war and in the post-war period. Materials of the International Scientific and Practical Conference. Ukraine. Kyiv. May 25, 2023 / General editor M.M. Stadnyk]. Kyiv: NDIU. Pp. 177–182. (in Ukrainian).
 9. Lyzanchuk V. (n.d.). *Ukrains'ka mova – odukhotvorennia nashoho zhyttiedainoho seredovyshcha* [The Ukrainian language as the spirituality embodiment of our life-giving environment]. *Holos Ukrainy*. URL: <http://www.golos.com.ua/article/361045> (in Ukrainian).
 10. Lysokon' I.O. (2016). *Natsional'na identychnist' v umovakh hlobalizatsiinykh vyklykiv chasu* [National identity in the context of contemporary global challenges]. *Molodyi vchenyi*. № 6. Pp. 217–221. URL: <http://elibrary.kdpu.edu.ua/xmlui/handle/123456789/6396> (in Ukrainian).
 11. Masenko L. (2020). *Konflikt mov ta identychnosti v postsovietskii Ukraini* [The conflict of languages and identities in post-Soviet Ukraine]. Kyiv. 176 p. (in Ukrainian).
 12. Matviichuk O. (n.d.). *Movni viiny: yak dopomohy ukrains'kii peremohty u nashykh hromadakh* [Language wars: how to help Ukrainian win in our communities]. URL: <https://blog.liga.net/user/olmatviichuk/article/44620> (in Ukrainian).
 13. Sorochuk L.V. (2021). *Funktsionuvannia ukrains'koi etnokul'turnoi tradytsii v umovakh suchasnykh vyklykiv i zahroz* [The functioning of Ukrainian ethnocultural tradition in the context of contemporary challenges and threats]. *Ukrainoznavchyyi al'manakh*. Vupusk 29. Kyiv: Milenium. Pp. 164–170. URL: <https://ukralmanac.univ.kiev.ua/index.php/ua/article/view/439> (in Ukrainian).
 14. Stepiko M., Chernenko T. (2017). *Ukrains'ka identychnist' yak vyznachal'na zasada protydii rosiis'kii ahresii* [Ukrainian identity as a defining principle in resistance to Russian aggression]. *Stratehichni priorytety*. № 3. P. 179. (in Ukrainian).
 15. Fihurnyi Yu. (2006). *Movni ta kul'turni chynnyky v ukrains'komu etnonatsional'nomu derzhavotvorchomu protsesi. Ukraina–Ethnos: Zbirnyk naukovykh prats' z etnologichnykh ta dotychnykh do nykh problem ukrainoznavstva / NDIU. Aut.: Fihurnyi Yu.S., Baran V.D., Danyliuk-Kul'chyt's'ka O.P. ta in.* [Linguistic and cultural factors in the Ukrainian ethnonational state-building process. Ukraine–Ethnos: Collection of scientific works on ethnological and related problems of Ukrainian studies / NDIU. Authors: Fihurnyi Yu.S., Baran V.D., Danyliuk-Kul'chyt's'ka O.P. et al.]. Kyiv. Pp. 97–107. (in Ukrainian).
 16. Yastrems'ka T. (2023). *Nas'ky vyzhlyvyi movnyi front i chomu rosiis'ko-ukrains'ka viina ie viinoiu identychnosti? Za Identychnist' i Nezalezhnist'. Viina Rosii proty Ukrainy: istorychni peredumovy, heopolitychni parali. U dvokh knyhakh. Druhe vydannia / Vidpov. red. Valerii Smolii; upor.: Hennadii Boriak, Oleksii Yas'* [How crucial is the linguistic front, and why is the Russia-Ukraine war a war of identities? For Identity and Independence. Russia's war against Ukraine: historical preconditions, geopolitical parallels. In two books. Second edition / Editor: Valerii Smolii; Compiled by: Hennadii Boriak, Oleksii Yas']. Kyiv: TOV "Vydavnytstvo "Klion"", Book 1. Pp. 159–163. (in Ukrainian).